

Е. Л. Носенко, О. В. Лисенко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

РОЛЬ ГУМАННОСТІ ЯК ПОЗИТИВНОЇ ЦІННОСТІ ЯК УМОВА БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. Доведено провідну роль гуманності як позитивної цінності у психологічному благополуччі особистості. Доведено, що серед обраних для кореляційно-регресійного аналізу дев'яти параметрів найбільшу кількість ознак благополуччя людини має «сильна» риса характеру – доброзичливість, яка з високим рівнем статистичної значущості корелює із загальним показником психологічного благополуччя. Показано, що наступними імовірними предикторами благополуччя є любов і соціальний інтелект.

Ключові слова: позитивні цінності, гуманність, соціальний інтелект, доброзичливість, любов, психологічне благополуччя.

Аннотация. Продемонстрирована уникальная роль гуманности как вероятного предиктора психологического благополучия человека. Доказано, что из выделенных для проведения корреляционно-регрессионного анализа девяти параметров наибольшее количество признаков благополучия человека имеет «сильная» черта характера – благожелательность, которая с высоким уровнем статистической значимости коррелирует с общим показателем психологического благополучия. Показано, что следующими вероятными предикторами благополучия являются любовь и социальный интеллект.

Ключевые слова: позитивные ценности, гуманность, социальный интеллект, благожелательность, любовь, психологическое благополучие.

Вступ. Гуманність – та універсальна властивість особистості, без якої неможливе повноцінне людське життя. На рубежі ХХ і ХХІ ст. гуманність почали розглядати і як одну з універсальних людських цінностей, які є позитивні в усіх філософіях, психологіях, культурах і релігіях світу. За такої категоризації гуманність – це та сила, яка «не дозволяє» людям знищити один одного у війні «проти всіх». Проблемі гуманності зазвичай розглядають у дихотомії з антигуманністю. Отже, пропагування гуманності – одне з найважливіших завдань психології особистості.

Мета нашого дослідження – продемонструвати особливу роль гуманності у благополуччі особистості як складному комплексному утворенні, яке поєднує когнітивні, афективні, соціальні, духовні аспекти буття, забезпечуючи відчуття комфорту та захищеності.

У даному дослідженні благополуччя визначено як поєднання ознак, розкритих у сучасній позитивній психології у змісті трьох понять: «суб'єктивного благополуччя» (Diener, 2009), «психологічного благополуччя» (Arshava, Znanetska & Nosenko, 2011; Ryff, 1995), «оптимізму» (Seligman, 2004; Sychov, 2008; Carpara, 2009), які, на нашу думку, найповніше характеризують благополуччя особистості.

Необхідно довести провідну роль цінності «гуманність» у зумовленні прояву суб'єктом так званої «підтримуючої поведінки», що задає логіку недвозначного прийняття загальнолюдських моральних норм і цінностей як своїх індивідуальних орієнтирів життєдіяльності. Дане положення було теоретично обґрунтовано в попередньому пошуковому дослідженні особливостей зв'язку позитивних цінностей і задоволення життям (Nosenko & Hrysenko, 2010).

«Сильними» рисами характеру, які формуються під впливом цінності «гуманність», згідно з концепцією «Цінності в дії», запропонованою представниками позитивної психології (Peterson & Seligman, 2004), є любов, доброзичливість, соціальний інтелект, готовність і вміння підтримувати гарні відносини з оточенням (Nosenko & Hrysenko, 2010).

Обираючи гуманність як провідну цінність, від якої залежить благополуччя людини, ми застосовували такі теорії:

- 1) суб'єктивне відчуття щастя (Diener, 2009);
- 2) вищі індивідуально-психологічні людські якості (Seligman, 2006; Peterson & Seligman, 2004);
- 3) досвід діяльності позитивних соціальних інститутів.

Постановка проблеми і засоби її вирішення. У дослідженні обґрунтовано концептуальну гіпотезу і наведено емпіричні дані, які підтверджують провідну роль цінності «гуманність» у забезпеченні благополуччя особистості.

Гіпотеза ґрунтується на цивілізаційній доцільності гуманності, покладеної представниками позитивної психології в основу визначення шести базових загальнолюдських цінностей, визнаних позитивними в усіх культурах світу (Peterson & Seligman, 2004). Дійсно, за своїм глибинним змістом усі інші п'ять цінностей можна розглядати або як передумови гуманності (мудрість і справедливість), або як її результати (сміливість, поміркованість і трансцендентність).

Застосовано методологію квазіекспериментального дослідження, у межах якого аналогом незалежної змінної були властивості особистості, подані у термінах її цінностей та «сил характеру». Останні подібні за формою рисам особистості. За визначенням авторів методики «Цінності у дії» (Peterson & Seligman, 2004), «сили характеру» концептуалізовано як «trait-like». У дослідженні взяли участь 70 осіб – представники різних професій із вищою освітою, середній вік яких становив 35 років, які проживають на території Дніпропетровської області, із них 40 чоловіків та 30 жінок.

Для діагностики рівня сформованості позитивних цінностей особистості застосовано методику «Цінності у дії» (К. Петерсон, М. Селігман, 2004), перекладену на українську мову й адаптовану викладачами Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара Е. Л. Носенко та Л. І. Байсарою (Arshava, Znanetska & Nosenko, 2011). Для визначення рівня задоволеності людини життям як когнітивного складника суб'єктивного благополуччя застосовано опитувальник Е. Дінера «Шкали задоволеності життям», адаптований Д. О. Леонтьєвим та Є. М. Осіним (Osin & Leontyev, 2008). Для визначення рівня психологічного благополуччя застосовано опитувальник «Шкали психологічного благополуччя» К. Ріфф, адаптований викладачем Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара О. М. Знанецькою (Znanetska, 2006). Для встановлення рівня оптимізму застосовано опитувальник «Тест життєвих орієнтацій» Ч. Шейера та М. Карвера (LOT), адаптований О. А. Сичовим (Sychoy, 2008).

Обробку результатів досліджень здійснено за допомогою методу багатовимірного кореляційно-регресійного аналізу. Кореляційний аналіз проведено із застосуванням г-критерію лінійної кореляції Пірсона; регресійний аналіз – F-критерію Фішера. Результати дослідження оброблено за допомогою пакета прикладних програм Microsoft Excel і STATISTICA 17.0.

Результати та їх обговорення. Першим етапом даного дослідження було визначення ієрархічної структури «сильних» рис особистості, які формуються під впливом позитивної цінності гуманність (табл. 1).

Таблиця 1

Середні показники сил характеру, сформованих під впливом цінності «гуманність»

Сила характеру	Середній показник	Ранг
Доброзичливість	39,24	1
Любов	38,54	2
Соціальний інтелект	36,31	3

Як ми можемо бачити (табл. 1), соціальний інтелект має найнижчі показники у структурі цінності «гуманність», а доброзичливість – дещо вищі, ніж любов. Це дозволяє гіпотетично припустити, що досліджувані надають перевагу доброзичливості як формі прояву гуманності.

На наступному етапі дослідження ми провели кореляційний аналіз (за r -критерієм лінійної кореляції Пірсона) типу зв'язку рис характеру, пов'язаних із цінністю «гуманність», із показниками шкал психологічного благополуччя.

Таблиця 2

Тип кореляційних зв'язків «сил характеру», пов'язаних із позитивною цінністю «гуманність», із показниками благополуччя особистості

Ознака благополуччя	Соціальний інтелект	Доброзичливість	Любов	Гуманність (узагальнений показник)
Загальний показник психологічного благополуччя	0,473**	0,477**	0,473**	0,574**
Задоволеність життям (когнітивна оцінка)	0,194	0,320**	0,178	0,272*
Оптимізм (афективна оцінка)	0,335**	0,332**	0,272*	0,376**

* – кореляційний зв'язок на рівні $p \leq 0,05$;** – кореляційний зв'язок на рівні $p \leq 0,01$.

Таким чином, встановлено тісний зв'язок інтегрального показника позитивної цінності «гуманність» і всіх «сильних» рис особистості, що формуються під впливом цієї цінності, тобто можна вважати, що доброзичливість, любов та соціальний інтелект відіграють вагомий роль у психологічному благополуччі особистості. Встановлено також тісний зв'язок позитивної цінності «гуманність» ($r=0,272^*$) та доброзичливості ($r=0,320^{**}$) із задоволеністю життям. Це дає підстави стверджувати, що доброзичливість є такою властивістю особистості, яка сприяє задоволеності людини своїм життям. Визначено тісний зв'язок цінності «гуманність» і всіх відповідних їй позитивних рис із рівнем оптимізму, що виражається у здатності людини спрямовувати свою енергію у позитивне русло.

Нижче наведено дані, що характеризують зв'язки шести шкал психологічного благополуччя із цінністю «гуманність» і «силами характеру», що формуються за їх допомогою (табл. 3).

Таблиця 3

Результати кореляційного аналізу зв'язків між «силами характеру», пов'язаними із позитивною цінністю «гуманність», та шкалами психологічного благополуччя особистості

Шкала психологічного благополуччя	«Сила характеру», пов'язана із цінністю «гуманність»			Гуманність (узагальнений показник)
	соціальний інтелект	доброзичливість	любов	
Самоприйняття	0,184	0,342**	0,358**	0,357**
Позитивні відносини із оточенням	0,346**	0,485**	0,522**	0,547**
Автономність	0,434**	0,220*	0,255*	0,368**
Екологічна майстерність	0,415**	0,336**	0,422**	0,478**
Наявність мети в житті	0,334**	0,433**	0,339**	0,441**
Налаштованість на особистісне зростання	0,486**	0,354**	0,266*	0,442**

* – кореляційний зв'язок на рівні $p \leq 0,05$;** – кореляційний зв'язок на рівні $p \leq 0,01$.

Можемо стверджувати, що майже всі «сильні» риси та позитивна цінність «гуманність» мають статистично значущі зв'язки із компонентами психологічного благополуччя. Крім того, встановлено, що самоприйняття не корелює із соціальним інтелектом на значущому рівні, що підтверджує попередні дані про те, що вплив соціального інтелекту, тобто вміння підтримувати позитивні стосунки з оточенням, потребує свідомих особистісних зусиль, до яких деякі суб'єкти не готові на рівні настанов, що може призвести до незадоволення собою.

Ми здійснили регресійний аналіз із метою перевірити імовірність формування психологічного благополуччя «сильними» рисами характеру, пов'язаними із позитивною цінністю «гуманність», у результаті одержали ще більш диференційовану картину характеру зв'язку цінності «гуманність» із благополуччям людини (як інтегральною ознакою).

Нижче подано результати регресійного аналізу імовірності впливу «сил характеру», пов'язаних із цінністю «гуманність», на складники психологічного благополуччя.

Таблиця 4

Результати аналізу імовірності впливу показників «сильних рис» характеру, пов'язаних із цінністю «гуманність», на компоненти психологічного благополуччя особистості

Компонент психологічного благополуччя	Соціальний інтелект	Доброзичливість	Любов
Самоприйняття			F=9,983
Позитивні відносини із оточенням			F=25,457
Автономність	F=15,753		
Екологічна майстерність			F=14,758
Наявність мети в житті		F=15,668	
Особистісне зростання	F=20,997		
Загальний показник психологічного благополуччя		F=19,991	
Задоволеність життям		F=7,741	
Оптимізм		F=10,240	

Можемо бачити, що із трьох «сильних» рис характеру особистості, які формуються під впливом такої позитивної цінності, як «гуманність», а саме: соціальний інтелект, доброзичливість і любов, найбільше впливає на різні ознаки благополуччя особистості доброзичливість. За даними лінійного кореляційно-регресійного аналізу вона перш за все статистично значуще впливає на загальний показник психологічного благополуччя (F=19,991). Імовірність зв'язку риси «доброзичливість» простежено також із наявністю мети в житті (F=15,668). Ця «сильна» властивість характеру – предиктор диспозиційного оптимізму (F=10,240) і задоволеності життям (F=7,741).

«Сильну» рису характеру «любов» згідно з результатами кореляційно-регресійного аналізу з високим рівнем імовірності можна вважати предиктором позитивних відносин із оточенням (F=25,457). Вона також значуще корелює із самосприйняттям (F=9,983). Високий рівень сформованості соціального інтелекту – предиктор автономності (F=15,753) і прагнення до особистісного зростання (F=20,997). Загальний показник цінності «гуманність» із високим ступенем імовірності пов'язаний із загальним психологічним благополуччям людини. Про це свідчить рівняння регресії для моделі загального психологічного благополуччя

$$y - \text{загальне психологічне благополуччя} = 162,493 + 1,617x - \text{гуманність.}$$

Регресійна статистика для характеристики імовірності впливу позитивної цінності «гуманність» на загальне психологічне благополуччя

Показник		Обчислене значення
Множинний R		0,574
R-квадрат		0,329
Нормований R-квадрат		0,319
Стандартна похибка		28,52113
Гуманність	коефіцієнт регресії	1,617
	критерій F-Фішера	33,357
	t-критерій Стюдента	5,776
	p-значення	0,0005

На основі одержаних даних та проведеного аналізу можна зробити такі **висновки**:

1. Наявність цінності «гуманність» відкриває для особистості реальні можливості підвищення рівня відчуття власного благополуччя.

2. Найбільше для відчуття психологічного благополуччя необхідна така «сила характеру», як доброзичливість. Завдяки наявності доброзичливості імовірність підтримки на високому рівні загального показника психологічного благополуччя, відчуття задоволення життям, оптимізму досить висока. Зв'язок доброзичливості із наявністю мети в житті може опосередковано свідчити про те, що осмислене життя глибинно пов'язане з доброзичливістю.

3. Обмеженість зв'язків соціального інтелекту з очікуваним аспектом психологічного благополуччя – підтримкою позитивних відносин із оточенням – указує, можливо, на те, що над розвитком соціального інтелекту необхідно цілеспрямовано працювати, оскільки він пов'язаний із особистісним зростанням.

4. Дослідження підтвердило диференційованість ролі «сильних» рис особистості, які формуються на основі цінності «гуманність», і їх імовірного впливу на психологічне благополуччя особистості. Зокрема, роль любові як емоційної сили характеру в підтримці позитивних відносин із оточенням свідчить про складність проблеми формування соціального інтелекту. Саме любов до ближніх – запорука вибудовування сприятливих відносин із оточенням. Цей результат емпіричного дослідження може мати діагностичну цінність для з'ясування першопричин складних відносин із оточенням.

Проведене дослідження відкриває перспективи нового погляду на проблему психологічного благополуччя особистості й можливостей його підвищення шляхом цілеспрямованого формування позитивних цінностей. Одержані результати надають можливість розглядати гуманність як позитивну цінність, що потребує ретельного вивчення завдяки її численним зв'язкам із феноменом психологічного благополуччя.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у більш детальному вивченні ролі інших позитивних цінностей та відповідних «сильних» рис особистості у забезпеченні психологічного благополуччя людини і їх імовірного зв'язку з цінністю «гуманність», адже система позитивних цінностей як ресурс особистісного саморозвитку безпосередньо формується за допомогою докладання довірливих зусиль.

Бібліографічні посилання

Arshava, I. F., Znanetska, O. M. & Nosenko, E. L. (2011), The positivity of the self-image: psychological well-being of a personality [Pozytyvnist' obrazu Ya: psykholoichne blagopoluchcha osobystosti], Innovatsiya, Dnipropetrovsk.

- Caprara, G.V. (2009), Positive orientation: Turning potential into optimal functioning, *The European Health Psychologist*, Vol. 11, p. 46–48.
- Diener, E. (2009), The science of well-being: the collected works, *Social Indicators Research Series*, No. 37, p. 274.
- Nosenko, E. L. & Hrysenko, N. V. (2010), “A new approach to the research of ‘values in action’: advantages, experience, use for learning the factors of a teacher’s burnout” [“Novyi pidhid do doslidjennya ‘tsinnostey u diyi: perevahy, dosvid, zastosuvannya dlya vyvchennya chynnykiv emotsiynoho vihorannya pedahoha”], *Zbirnyk naukovykh prats KPNU imeni Ivana Ohiyenka. Problemy suchasnoyi psykholohiyi – A collection of works of Kamyanets-Podilsky Ivan Ohiyenko national university. The problems of modern psychology*, No. 10, p. 490–500.
- Osin, Y. N. & Leontyev, D. A. (2008), “Approbation of Russian versions of two scales of express diagnostics of subjective well-being” [“Aprobatsiya russkoyazychnykh versiy dvukh shkal ekspress-diagnostiki subjektivnogo blagopoluchiya”], *Issues of the 3rd All-Russian sociologic congress – Materialy tretyego Vserossiyskogo sotsiologicheskogo congressa*, available at www.isras.ru/abstract_bank/1210190841.pdf (accessed 01 June 2015).
- Peterson, C. & Seligman, M. (2004), *Character strengths and virtues: A handbook and classification*, American Psychological Association, Washington.
- Ryff, C. (1995), The Structure of Psychological Well-Being Revisited, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 69 No. 4, p. 719–727.
- Seligman, M. E. P. (2004), *Authentic Happiness: Using the New Positive Psychology to Realize Your Potential for Lasting Fulfillment*, Atria Books, New York.
- Seligman, M. E. P. (2006), *Learned Optimism: How to Change Your Mind and Your Life*, Vintage, London.
- Sychov, O. A. (2008), The psychology of optimism [Psikhologiya optimizma], Biysk Vasiliy Shukshyn pedagogic state university, Biysk.
- Znanetska, O. M. (2006), “The questionnaire for the research of the phenomenon of psychological well-being: description, adaptation, use” [“Metodyka doslidjennya fenomenu psykholohichnogo blagopoluchcha: opys, adaptatsiya, zastosuvannya”], *Visnyk Dnipropetrovskogo Universytetu. Seriya Pedagogika i psykholohiya – Dnipropetrovsk University Bulletin. Pedagogy and Psychology Series*, No. 9, p. 40–46.

Надійшла до редколегії 01.06.2015

УДК 159.922.1-058.833-055.2

Е. Л. Носенко, А. А. Шпилевська

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПОЗИТИВНІ ЦІННОСТІ ТА ВІДПОВІДНІ ЇМ «СИЛИ» ХАРАКТЕРУ ЯК ІМОВІРНІ ПРЕДИКТОРИ ЗАДОВОЛЕНOSTІ ЖІНКИ ШЛЮБОМ

Анотація. Розглянуто ієрархію позитивних цінностей та відповідних їм «сил» характеру жінок, що можуть впливати на їх задоволеність шлюбом. Обґрунтовано імовірність зв'язку задоволеності жінки шлюбом із її деякими особистісними властивостями, а саме з рівнем її психологічного благополуччя, особистісної зрілості, сформованості смисложиттєвих орієнтацій, позитивних цінностей і «сильних» рис характеру.

Ключові слова: задоволеність шлюбом, позитивні цінності, «сильні» риси характеру, психологічне благополуччя, особистісна зрілість, смисложиттєві орієнтації.

Аннотация. Обосновано представление о феномене удовлетворенности браком и факторах, влияющих на семейное благополучие. Рассмотрен механизм связи удовлетворенности женщины браком с ее личностными свойствами.

Ключевые слова: удовлетворенность браком, позитивные ценности, «сильные» черты характера, психологическое благополучие, личностная зрелость, смысложизненные ориентации.